

доц. д-р БОЖИДАР ГЪШЕВ

МЕЖДУНАРОДНО ВИСШЕ БИЗНЕС УЧИЛИЩЕ, БОТЕВГРАД

ДАРИТЕЛСТВОТО И КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ

PHILANTHROPY AND CORPORATIVE SOCIAL RESPONSIBILITY IN BULGARIA

Associate Prof. Dr. BOJIDAR GYOSHEV

INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL, BOTEVGRAD

Abstract: The present study explores a problem which is especially present in world's business and international community, and also in Bulgarian business and Bulgarian society – corporate social responsibility. The study outlines the evolution of ideas of social responsibility of business by reviewing the Doctrine of Capitalist Charity, the Concepts of Social Responsibility, the Classic and the Social-Economic Approach. Special attention is paid to the transition of understanding and viewing of social responsibility as an obligation of the company to relating social actions to strategies. The nature, contents and function of corporate social responsibility have been analysed; different definition have been presented; core general features have been offered. Possible directions of work of companies in the area of corporate social responsibility have been examined. The role of international organizations for corporate social responsibility has been explored. The development and nature of international standards SA-800 and ISO 26000:2010 has been traced. The opportunities for assessing the effectiveness of corporate social responsibility for both social causes and implementing business strategies have been analyzed. The study ends with a detailed examination of the development and modern manifestations of corporate social responsibility in Republic of Bulgaria.

Key words: Corporate Social Responsibility, Standard SA-800, Standard ISO 26000:2010, Standard AA1000, Standard GRI

Въведение

Възрожденският ентузиазъм на родолюбиви българи, убедени че трябва да развият нивото на образованост и грамотността на сънародниците си, помага за създаването на първите читалища (с парите си или с труда си). След освобождението наши богати интелектуалци и прогресивни търговци мечтаят България да стане икономически стабилна и образована страна. Желанието за даряване, за оказване на помощ, постепенно се превръща в стратегия за развитие на общността, насочена към конкретна кауза, т.е започва да се развива благотворителността.

През 1989 г. гражданското общество променя очакванията си към бизнеса и му определя важно място при решаването на актуални социални проблеми. Понятието "социална

отговорност на бизнеса" вече не е чуждо на обществото в България.

Много фактори като политиката на българската държава, насочена към създаването на подходящи закони и нормативни документи; приемането на Национална стратегия за КСО; създаването на НПО със социална дейност и не на последно място наличието на много социално отговорни мениджъри, които обменят своя опит и други фактори, създават необходимите предпоставки за прилагане на принципите и добрите практики на КСО от фирмите в България.

Дарителство, социална отговорност, корпоративна социална отговорност

Една от най-популярните благотворителни практики, която понякога изцяло се отъждествява с благотворителността е дарителството.

„То е позитивно действие, безвъзмездна – отвъд личен интерес – помощ към друг/и или посветено на кауза чрез даряване на финансови средства, материално имущество, доброволен труд.“¹

В началото на 21-ви век у нас дарителството се възприемаше „като еднократно действие или като серия от действия, извършвани при наличието на определени обстоятелства (природни бедствия, военни конфликти, катастрофи), обединени от императива за оказването на помощ, особено по отношение на проблеми, с които държавата не може да се справи.“ Гражданското общество все още нямаше нагласата, че бизнеса в България трябва да осъществява и социално отговорни дейности,² целящи решаването на наболели проблеми на общността на регионално, национално или международно ниво. Те не присъстваха в стратегическите планове на новосъздадените български фирми.²

През последните години дарителството в България се развива в положителна посока. Създават се добри практики за партньорство между НПО и бизнеса както и между отделните НПО в сферата на благотворителността. Стартира информационен портал, който отразява дарителската дейност в България³. Понятието „Социална отговорност“, което отразява взаимоотношенията между компанията (чрез ръководителите) и обществото, започва да добива гражданственост. Социалната отговорност „представлява съвкупност от нагласи, решения и действия на организацията, които са

ориентирани към обществото“ и се оценява от него⁴.

За разлика от дарителството, което води началото си от векове и в повечето случаи се извършва от отделни личности, през 20-я век с развитието на гражданското общество и на индустриализацията се наблюдават първите проявления на КСО. Това е специфична дейност на компаниите, която показва тяхното отношение към социалните проблеми на гражданското общество: устойчиво развитие, безопасни условия на труд, здравеопазване, опазване на околната среда и много други. Когато една фирма е социално отговорна тя отчита въздействията, които оказва върху персонала си, околната среда, местността където се намира, икономиката и обществото като цяло. Вече повече от 20 години социално отговорните компании в света прилагат добри практики, устойчиво икономическо развитие и имат добър имидж в обществото.

В зависимост от характера на своята дейност, различните организации, по различен начин дефинират КСО. Двете най-широко приети и най-често цитирани и използвани определения на КСО са на Световната банка и Европейската комисия.

Според определението на Световната банка „КСО е ангажимент на бизнеса да допринася за устойчивото икономическо развитие и да гарантира връзка с работниците, техните семейства, местната власт и обществото като цяло, с цел повишаване качеството на живота, което е приемливо както за бизнеса, така и за развитието“⁵ на обществото. Световната банка разглежда „КСО като продължителен процес, който съдейства за балансиране на трите стълба на устойчивото развитие – икономическият

¹ Кабакчиева и др. Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011
<http://cobra.superhosting.bg/~schoolof/images/publications/daritelstvoto.pdf>

² Агенция „Алфа Рискърч“ 2006 г.
<http://www.unglobalcompact.bg/publication/files/bg/CSRBG.pdf>

³ Информационен портал на НПО в България:
<http://www.ngobg.info/>

⁴ Христов С., Социална отговорност на организацията, Сита Мениджмънт Консулт ООД,
<http://www.novavizia.com/6402.html>

⁵ <http://csr.bg/definition>

растеж, развитието на обществото и защитата на околната среда така, че "земята ще стане по-добро място за живеене". Нейните експерти изказват становището, че „КСО е обществено движение, което набира сила и влияние заради нарастващите очаквания на гражданите фирмите да поемат отговорност за своето влияние върху средата, в която развиват своята дейност.”¹

Дефиницията на Европейската комисия за КСО е "концепция, при която компаниите интегрират на доброволна основа дейността си по опазване на околната среда и социалните си инициативи в своите бизнес стратегии и във взаимодействие с всички заинтересовани лица."²

Съществуват и други дефиниции на понятието КСО, които се радват на известност и приложение, на които няма да си спираме. Някои от тях се основават на взаиморъзката между бизнес етиката и КСО.³

Общото е, че КСО във всички дефиниции се разглежда като форма на корпоративно стратегическо управление, което поставя стандартите за ръководство на по-високо, от правната принуда ниво, и представят КСО като система за управление на взаимоотношенията между фирмата и обкръжаващата я среда (заинтересованите лица).⁴

Генезис на дарителството и социалната отговорност

Като предистория на социалната отговорност дарителската дейност по нашите земи може да бъде разгледана като родолюбива традиция на българските владетели да строят

манастири и да им даряват привилегии, имоти и средства.

Най-добрият пример за това е Рилският манастир, създаден през 30-години на X в. от св. Йоан Рилски и изграден на сегашното му място през XIV в.⁵

Приносът на богати българи за развитие на дарителството в България през Възраждането и след Освобождението

През епохата на българското възраждането много богати и родолюбиви българи стават спомоществователи на училища и читалища в цялата страна. През 1624 г. в Чипровци епископ Илия Маринов създава първото светско училище в България⁶. Първото класно училище в България е основано по почина на Васил Априлов през 1835г в Габрово, който завещава значителна сума, за построяването нова сграда – днес Априловската гимназия⁷. В 1856 г. с помощта на дарения отварят врати читалища в градовете Свищов, Лом и Шумен⁸.

През втората половина на 19-ти и началото на 20-ти век, редица родолюбиви българи подкрепят идеята, че те трябва не само да реализират печалба от своята търговска или производствена дейност, но да носят и полза за обществото. Това намира израз в строителството на храмове и библиотеки, училища, университети, болници, сиропиталища, създаване на фондации за подпомагане на науката и културата, стипендии за образование и др.

¹ Пак там

² Съобщение на Европейската комисия от март 2006 г. "Прилагане на партньорство за растеж и работни места: да направим Европа пример за подражание за прилагане на корпоративна социална отговорност."

³ <http://bg.wikipedia.org>

⁴ Пак там

⁵ http://www.rilamonastery.pmg-blq.com/Home_page_bg.htm

⁶ http://www.bgsever.info/br-20_2008/stranici/str-11.htm

⁷ <http://bg.wikipedia.org>

⁸ http://bulgarian-kuber.blogspot.com/2006/03/blogpost_114261659677_172015.html

Стоянова Р.¹ проучва приложението на дарителството в България – в периода 1878 - 1944. Тя изтъква, че веднага след Освобождението нашият народ вярва „в почитеността на държавните институции и техните служители и им поверява изпълнението на своя дарителски завет“. Мотивите на дарителите са били чрез „усъвършенстването на образователната система, повишаването на броя на учебните заведения и тяхното издигане на европейско равнище“ в третото българско царство да се създаде високообразована интелигенция. Известно е, че Централното крило на сградата на Софийския университет, е построено през деветдесетте години на 19-я век с щедрите дарения на братята Евлоги и Христо Георгиеви.² Изключителен принос за създаването на Висше търговско училище „Д. А. Ценов“ в Свищов има Димитър Ценов, който продължава делото на неговите предшественици³. Кмета на Русе Панайот Ангелов (умира 1919 г.) приживе прави дарения за благотворителни цели⁴. Димитър Кудоглу е „най-големият дарител за българското здравеопазване през ХХ век“.⁵ Ще споменем още известните дарители Екзарх Йосиф и Петър Увалиев като с това нямаме претенции, че се изчерпват имената на всички.

Тези примери показват, че за родолюбивите българи дарителството и подкрепата на благородни каузи са с традиции през Възраждането и след Освобождението.

Двадесетте и тридесетте години на ХХ в. се засилват „социалните моменти в дарителството“ образуват се смесени фондове, така че със средства от държавния или от общинските бюджети

се допълват средствата от дарения за подпомагане образованието на бедните и за стимулиране на научните изследвания⁶.

Ние нямаме за цел да проучим и обобщим благородната дейност на всички богати и бедни българи, които през Възраждането и първите години след освобождението със своите дарения или доброволен труд дават своя дан за развитието на българското образование, култура и здравеопазване. Задачата ни е да покажем, че корените на социалната отговорност у българите датират от периода преди падането ни под турско робство. Дарителските практики продължават в първите години след освобождението, когато крехката българска държава има голяма нужда от това.

Ролята на държавата за развитието на дарителството и на социалната отговорност в Царство България в периода от 1878 до 1945 г.

На 16.04.1879 г. с приемането на Търновската Конституцията на Княжество България правото на сдружаване е издигнато като конституционен принцип. „Рамките на това право са ограничавани до това целта и средствата на дружествата да не носят вреда на държавния и обществен порядък, на религията и добрите нрави.“⁷

През 1890 г. е регламентиран статутът на фондовете и фондациите, образувани по силата на завещание, а две години по-късно на фондовете и фондациите, образувани по силата на дарение.⁸

¹ Стоянова Р., Дарителството в България - практики и сфери на изява (1878-1944), Политики, 2011, бр. 9.

² <http://bg.wikipedia.org/>

³ [http://bg.wikipedia.org/wiki/Стопанска академия](http://bg.wikipedia.org/wiki/Стопанска_академия)

⁴ <http://bg.wikipedia.org>

⁵ Димитър Кудоглу <http://sitebulgarizaedno.com>

⁶ Стоянова Р., Дарителството в България - практики и сфери на изява (1878-1944), Политики, 2011, бр. 9.

⁷ Пожаревска Р., Организацията с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005

⁸ Николова В., Дарителство и дарителски фондации в България 1878 - 1915: Законови актове и административни разпоредби, Изд. Съюз на българските фондации и сдружения, 1997

Иванов А.¹ коментира озаконяването на социално отговорните дейности в Царство България, като обръща внимание на факта, че „През първата половина на ХХ век България, следвайки моделите на западноевропейското социално законодателство, постепенно въвежда правни норми, които защитават майчинството, насърчават раждаемостта и уреждат подпомагането на многодетните семейства”.

През 1918 г. у нас е приет *Закон за осигуряване работниците и служащите в случай злополука и болест* (ДВ, бр.132/1918). Този социално отговорен военновременен закон защитава „правата на наемните работници при заболяване и трудова злополука.” Чрез него държавата „затвърждава принципа на солидарност между трудещите се и работодателите.” Този закон може да се счита за първият етап от развитието на социално отговорни практики на държавата.

Икономическите, социалните и политическите промени в света след Първата световна война пораждат необходимостта от създаването на 11 април 1919г на Международната Организация на труда (МОТ) - една от най-старите и най-представителни и до днес международни организации със социална дейност².

През декември 1920 г. България е приета за член на МОТ и постепенно правителството ратифицира редица актове на международното трудово законодателство и решенията на конференциите на МОТ със социална насоченост.³

През 1931 г. настъпват промени в законодателството, които подпомагат

благотворителността и нейните фондове и организации:

- Изменения се *Закон за данъка върху имотите, придобити по безвъзмезден начин* - освобождават от данъци благотворителните фондове;

- Усъвършенствува се нормативната база - предоставят се данъчни облекчения за даряващите средства в полза на обществото;

- Урегулират се образуването и функционирането на дарителските фондове;

- Разработват мерки за засилване на държавния контрол и др.

През 1933 г. се приема правна уредба на НПО в Царство България - *Закон за юридическите лица* (ДВ, бр. 13/ 1933 г.). С него за първи път в България, НПО се третира като юридическо лице и добива правоспособност едва след вписването ѝ в съдебни регистри. Надзорната власт над тяхната дейност в това число и на благотворителните принадлежи на държавата и се осъществява от съответния министър.⁴

Обобщавайки ролята на държавата за периода след Освобождението до 1933 г. може да се каже, че в Царство България постепенно правителството се ангажира с въвеждането на редица социално отговорни дейности, както и осъществяването на надзор върху благотворителните организации.

Непосредствено след държавния преврат на 19 май 1934 г. правителство приема *Наредбата-закон за общественото подпомагане* (ЗОП), според която „държавата като върховен арбитър на социалните взаимоотношения познава най-добре нуждите на обществото и е в състояние да насочва, контролира и осъществява благотворителната дейност.” (ДВ, бр. 196/1934 г.). Чрез този закон и промените направени в него, през следващите

¹ Иванов А., Законодателно уреждане на закрилата на майчинството и първи мерки за насърчаване на раждаемостта у нас до Втората световна война.2008,
<http://www.nccedi.government.bg/page.php>

² <http://bg.wikipedia.org/wiki/MOT>
³ <http://www.ilo.org/budapest/countries-covered/bulgaria/lang-en/index.htm>

⁴ Братоева Л. Правна рамка и възможности за подобряване организацията на дейностите в НПО, [http://www.aksyst.com:8081/AgoraOpac/Uploads/Pravna ramka T-tshe LB.pdf/](http://www.aksyst.com:8081/AgoraOpac/Uploads/Pravna%20ramka%20T-tshe%20LB.pdf/)

години се „въвежда единна система на обществено подпомагане“. Благотворителните организации се централизират чрез задължителното им членуване в Съюз за закрила на децата в България, Съюз за Обществена подкрепа или БЧК¹.

През периода 1939 - 1944 г. фашизмът и нацизмът, които като идеологии се базират на силно централизирана държава, осъществяват политически контрол върху благотворителните дружества. След влизането в сила на ЗОП организациите с нестопанска дейност „са принудени да приемат интегрирането с официалните бюрократични системи и да бъдат заличени като самостоятелни формирания“. През 40-те години на ХХ век формиранията на държавата играят основна роля при доставянето на социални услуги и стоки². В навечерието на Втората световна война „се въвежда и функционираща система за политически контрол върху сдруженията, която засяга и благотворителните дружества. Държавните органи следят за политическата благонадеждност на лицата, които участвуват в управителните органи на благотворителните дружества и на сдруженията³.

Политически контрол върху благотворителните дружества 1945 – 1989 г.

След референдум от 15.09.1946 г. Царство България става Народна Република България. При тоталитарната власт социалната и благотворителната дейност са изцяло в държавата и нейните органи. През 1949 г. е отменен Законът за юридическите лица. Приема

¹ Кабакчиева и др. Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011 <http://cobra.superhosting.bg/~schoolof/images/publications/daritelstvoto.pdf/>

² Пожаревска Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005 с.224

³ Кабакчиева и др. Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011

се Закон за лицата и семейството (ДВ бр.182/1949 г.), многократно изменян и допълван през годините. Този закон е „създаден в началото на периода на въвеждане на плановата икономика и еднопартийната форма на държавно управление в България, когато гражданското общество е много стеснено по форми и изяви“ и „държавен контрол за всички сдружения и фондации“ се осъществява от съответния ресорен министър⁴. С приетите през 1948 - 1951 г. законови разпоредби е отнето имуществото на фондациите, благотворителните дружества, съюзи и дарителските фондове⁵. През 1951 г. с Указ за общественото подпомагане всички фондации и дружества са задължени да ликвидират дейността си и да предадат имуществото и парите си на държавата.

От изложеното се вижда, че в периода на тоталитаризма държавата създава условия постепенно да се забрави и почти унищожи благотворителната традиция на българите, която води началото си от периода на Възраждането. Приетите и действащи законови разпоредби в България са причина за формиралото се по време на еднопартийната форма на държавно управление разбиране на обществото, че социална отговорност към обществото е задължение само на държавата и на политиките.

Възникване на КСО в България

Анализът на резултатите от проведените проучвания от независими експерти на агенцията „Алфа Рисърч“ през 2006 г. на тема „Корпоративната социална отговорност в българския контекст“ и през 2007 г. „Корпоративната социална отговорност в България – нови

⁴ Пак там Пожаревска Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005 с.224

⁵ Кабакчиева и др. Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011

предизвикателства”¹, позволява да бъдат посочени пет основни предпоставки, които благоприятстват развитието на социално отговорните практики, тяхното разширяване и съзнателно включване в дейността на фирмите в България.²

Първо, *развитието на икономиката на страната в положителна посока и нарастване на икономическата активност на бизнеса*. Това оказва двупосочно влияние - от една страна фирмите в по-добро икономическо състояние имат по-големи възможности да отделят средства за дейности в полза на обществото и от друга - тези фирми проявяват по-голяма грижа за публичния си образ, и взаимодействието с отделните социални групи.

Второ, *продължаващото и все по-активно навлизане в България на филиали, клонове и представителства на големи чуждестранни фирми*. Това е свързано с пренасянето тук на методите и практиките на професионалния мениджмънт, професионално управление на човешките ресурси, корпоративна политика, включително КСО. Тези практики да се превръщат в част от публичното присъствие на компаниите, в престижна социална норма.

Трето, *развитие на неправителствения сектор, работещ в областта на дарителството*. Нараства както броя на тези организации, така и техният капацитет да координират и реализират по-големи проекти.

¹ Проучването е в рамките на проекта на тема “Ускоряване прилагането на практики на КСО в новите страни членки на Европейския съюз и страните кандидатки като средство за хармонизация, конкурентноспособност и социално сближаване”
http://www.undp.bg/uploads/documents/2457_838_en.pdf

<http://www.unglobalcompact.bg/publication/files/bg/CSR%20BG.pdf>, 2006 Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН”

Четвърто, *процесът на интеграция с Европейския съюз*. Подпомага за: по-адекватното разбиране на същността на КСО и обръщане на по-голямото внимание на тези дейности; възприемането на КСО от мениджърите като предпоставка за партньорство с фирмите от Европейския съюз, и като условие за конкурентноспособност и оцеляване в условията на единния европейски пазар.

Пето, *директивите на Европейския съюз*. Съществува схващането, че ускореното прилагане на добрите практики в това направление от новите страни членки е средство за хармонизация, конкурентноспособност и социално сближаване.

Разгледаните предпоставки както и много други фактори оказват съществено влияние за успешното преориентиране на българските фирми и развитието на процесите на КСО в България.

Ролята на българската държава за развитието на корпоративната социалната отговорност след 1989 г.

Предпоставки за развитието на гражданското общество в България след 1989 г.

След политическите промени през 1989 г. в България започнаха социално икономически и обществени промени, стартираха демократични и пазарни реформи, приватизация и създаване на много нови частни фирми – малки и средни предприятия. През ноември 1990 г. Народна Република България се преименува в Република България. В страната навлязоха множество чуждестранни фирми. Постепенно нарастна пазарната бизнес активност. В първите години на прехода дарителството и други социално отговорни дейности на новосъздадените частни фирмите бяха твърде незначителни, разнопосочни и слаби. Приетата през 1991 г. Конституция на Р. България отрежда да се приеме закон, който „създава условия за коопериране и други форми на сдружаване на

гражданите и юридическите лица за постигане на стопански и социален напредък, но „това признаване има само декларативен характер“ и „не е придружено от благоприятен правен режим“.¹

През 1993 г. за да се присъедини към европейските механизмите на сътрудничество и интеграция Р.България става асоцииран член на Европейски Съюз (ЕС). От 1999 г. стартират преговорите за реалното ѝ присъединяване. В предприсъединителния период Парламентът и Правителството провеждат политика за хармонизиране на българските стандарти и нормативни документи и добри практики с документите на ЕС, за адаптиране на принципите на корпоративната социална отговорност (КСО) към специфичните български условия. С активното участие на създадените на доброволен принцип браншови неправителствени асоциации, се хармонизират съществуващите и се създават и приемат нови нормативни документи (закони, правилници, наредби и др.), за да се отговори на изискванията на ЕС. Разписани и узаконени от държавата са нормативни документи, подпомагащи фирмите в извършването на социално отговорни дейности, свързани с осигуряване на здравославни и безопасни условия на труд, устойчиво развитие на регионите, опазване на околната среда и биоразнообразието и др. Държавата и браншовите НПО полагат много усилия за преориентация на дейността на държавата и фирмите от държавния и частния сектор в това направление. Много от разработените методични указания, правилници, наредби, „Кодекси на добра практика“, „Наръчник за добрите практики“ и други в областта на корпоративното управление, нямат задължителен характер. Те

¹ Братоева Л. Правна рамка и възможности за подобряване организацията на дейностите в НПО, [http://www.aksyst.com:8081/AgoraOpac/Uploads/Pravna ramka T-she LB.pdf/](http://www.aksyst.com:8081/AgoraOpac/Uploads/Pravna%20ramka%20T-she%20LB.pdf/)

представляват препоръки, чрез реализирането на които е възможно да се постигне ефективно приложение на КСО в предприятието.

България е приета за член на МОТ през декември 1920 г., а през 2002 г. България бе избрана за титулярен член на Административния съвет на Международното бюро по труда за следващите три години. Тя е „в първата десетка на държавите, които са ратифицирали най-много конвенции на МОТ 84 от всичко 184 приети от МОТ, включително и основни: К29 - относно принудителния труд; К87- за синдикалната свобода и закрилата на правото на синдикалното организиране; К98- за правото на организиране на колективно договаряне; К100 - за равенството в заплащането; К111 -за дискриминацията в областта на труда и професиите; К138 - за минималната възраст за приемане на работа; К182 - за най-лошите форми на детски труд“².

Новата правителствена политика е насочена към прилагане на влезлите в сила за България конвенции чрез усъвършенстване на националното законодателство и на практиката.³ Правителството на България демонстрира воля си за провеждане на активна политика в тези направления и чрез участието си в проекти на МОТ за прилагане на социално отговорни практики например:

- В средата на 2001 г. стартира 3-годишен проект на МОТ "Насърчаване за Декларацията на принципите и фундаменталните права при работа" за България и Румъния.

- През 2002 г. на Международната конференция на труда се подписва Програма за сътрудничество между МОТ и България за 2002 - 2003 г за проучване на: Заетостта; Фундаменталните

² <http://bg.wikipedia.org/wiki/MOT>

³ www.mlsp.government.bg/bg/integration/relation/ilo/motbg.doc/

принципи и права при работа; Социална защита; Социален диалог¹.

- МТСП стартира 3 годишен проект, съставен от два модула. Модулът "Заветост на младежи с висше образование в публичната администрация" през май 2002 г. на територията на цялата страна, а по-късно е самостоятелна програма, така че „на национално ниво са организирани и обявени общо осем процедури за кандидатстване за работа в публичната администрация". В отчетния доклад се прави анализ на причините за неизпълнението на проекта.²

- България участва в международна програма на МОТ за елиминиране на детския труд (ИПЕК) (*International Programme on the Elimination of Child Labour* (IPEC)) и през август 2002 г. бе приет Национален план за действие за премахване на най-тежките форми на детския труд.³ и много др.

Закони и нормативни документи на Р. България за приложението на социално отговорни дейности практики

Многопартийното управление постепенно преминаване към пазарна икономика и формирането на гражданско общество у нас създават условия за увеличаване броя на сдруженията и фондациите с нестопанска цел. Променя се действащата нормативна уредба:

- Приема се Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА) / ДВ. бр.77/1991 г./, който е допълван и актуализиран многократно.

- От 01 януари 2001 г. е в сила нов Закон за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) (ДВ бр. 81/2000 г.), многократно изменян и допълван през следващите години. Закона се отнася и за НПО, извършващи социално отговорни дейности. ЗЮЛНЦ

¹ Пак там

² www.bulnao.government.bg/files/bg/Zaetostmladez02-05.doc

³ <http://bg.wikipedia.org/wiki/>

„въвежда ново, непознато за българската и източноевропейската правна практика, деление на субектите на: юридически лица с нестопанска цел с частна полза и юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност.”⁴

- Постепенно се приемат закони за данъчни облекчения на дарителите: Закон за задълженията и договорите (ЗЗД); Закон за корпоративното подоходно облагане(ЗКПО); Закон за данък върху доходите на физическите лица(ЗДДФЛ), Закон за местните данъци и такси (ЗМДТ), Закон за данък върху добавената стойност (ЗДДС).⁵

В края на миналият век нараства броя на регистрираните НПО. През месец юни 1999 г. бе въведен специфичен национален счетоводен стандарт НСС 31 "Представяне на счетоводните отчети на юридическите лица с нестопанска дейност", (ДВ,бр.51/1999 г.), който по-късно бе заменен с НСС 9 "Представяне на финансовите отчети на предприятията с нестопанска цел" (ДВ, бр. 22 /2002). При прилагането му възникват редица трудности.⁶

В предприєдинителния период само за няколко години в България стартират големи социални и икономически промени, хармонизират се българските нормативни документи, обвързани с присъединяването ни към ЕС. Държавните и частни фирми – малки и средни предприятия адаптират своята дейност към новите изисквания, като съхраняват националната специфика и на 1 януари 2007г. Р.България става член на ЕС.

⁴ Пожаревска Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005, с.219-222

⁵ Кабакчиева и др. Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011 [http://cobra.superhosting.bg/~schoolof/images/publications/daritelstvoto.pdf/](http://cobra.superhosting.bg/~schoolof/images/publications/daritelstvoto.pdf)

⁶ Пожаревска Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005

Национална стратегия за КСО за периода 2009-2013 г.

Ролята на българската държава в процеса на създаването и формирането на предпоставки и условия за развитие и прилагане на социално отговорни практики е ключова и като работодател и като участник в провеждането на политика за въвеждане принципите на КСО в страната. През 2009 г. МТСП разработва **Национална стратегия за КСО за периода 2009-2013 г.** Правителството на Р. България на свое заседание от 15.11.2009 г. е приело Стратегията и план за изпълнение на Стратегията за периода 2009 – 2011 г.¹. „Стратегията за КСО е документ, чрез който правителството представя своята визия и приоритетните цели за насърчаване на корпоративната социална отговорност. По този начин се представя активната позиция на държавата, насочена към създаване и укрепване на среда, която да благоприятства развитието и прилагането на социално отговорни практики, създаване на предпоставки за активно доброволно участие на всички заинтересувани страни – държавните институции, бизнеса, организациите на социалните партньори, неправителствените организации, академичните среди, медиите и други. В по-дългосрочна перспектива се очаква да бъде постигнат напредък за повишаване качеството на живот и благосъстоянието на българските граждани чрез осигуряване на устойчиво икономическо развитие.” Стратегията е разработена, като са използвани постановките: от обновената Лисабонска стратегия и на редица документи на Европейския съюз, даващи насоки за реализирането на корпоративни социални практики; на конвенции на Организацията на обединените нации, към които България се е присъединила;

1

<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=600>

на ратифицирани документи на МОТ и документи от други международни инициативи; на национални нормативни актове, които имат отношение към КСО.

В стратегията са определени визия, принципи и 5 основни цели – 1. Повишаване осведомеността на заинтересуваните страни за КСО за същността и прилагането на КСО; 2. Създаване и укрепване на капацитета на експертите на заинтересуваните страни в областта на КСО; 3. Създаване на правна и институционална среда, подкрепяща прилагането на КСО; 4. Утвърждаване на практики за прозрачно управление; 5. Повишаване отговорността на предприятията по отношение на опазване на околната среда. Към всяка цел са определени задачи за реализирането на целта.

Правителството е разгледало и приело Отчет за изпълнението на плана на Стратегията за периода 2009 - 2010 г. с положителна оценка и е приело нов двугодишен план за изпълнение на Стратегията за периода 2011 – 2012 г. „Мерките в него са резултат от анализа на изпълнението на първия план по Стратегията (2009-2010) и целят реализация на основните цели на документа”. Приетите от правителството мерки за приложението на КСО са в различни направления : разработване на модул за обучение; извършване на оценка на обществените нагласи за прилагане на КСО; преглед на приложимите у нас добри практики; насърчаване на развитието на „зелена” икономика; осигуряване на по-добра информираност на обществеността за формиране на отговорно и съзнателно отношение към околната среда и много други.

Международните стандарти за корпоративната социална отговорност

В края на двадесети век принципите на социалната отговорност на бизнеса вълнуват все повече както обществото така и бизнеса. Възниква необходимостта от разработването на

нормативни документи (стандарти и др.) единни изисквания, които да служат като ориентир на компаниите за тяхната дейност в областта на социалната отговорност. Разработват се показатели / индикатори/ за оценка на тези дейности, които да доказват социалната отговорност на компаниите, прилагането на които да гарантира добрата им репутация.

Стандарт SA 8000

Първият създаден, прилаган и до днес стандарт за социална отговорност на компаниите е стандартът SA 8000. Той е разработен в САЩ през 1998 г. от Международната организация за социална отговорност (*Social Accountability International*). Стандартът е разработен въз основа на 12-те конвенции на МОТ, Всеобщата декларация на ООН за правата на човека и Конвенцията на ООН за правата на детето.¹ Третото издание на стандарта – SA 8000:2008² обхваща следните елементи: Забрана на Детски и Принудителен труд; Здравословни и безопасни условия на труд; Свобода на сдружаване и колективен трудов договор (КТД); Дисциплинарни практики, Работно време и Възнаграждение.³

Сертифицирането по стандарт SA 8000 изисква влагането на значителни средства от фирмата, което е причина за малкото му приложение у нас. По данни на “ТЮФ Рейнланд България”, компания за сертификация и технически надзор, по стандарта SA 8000, у нас са сертифицирани две фирми – “NTN – България” и “Марвел” - град Сандански⁴.

Стандарт ISO 26000

Засилените очаквания на обществото, за социално отговорно поведение на компаниите както и новият корпоративен модел на поведение на бизнеса известен

като „корпоративната социална отговорност” са причината през 2005 г. Международната организация по стандартизация (ISO) да постави началото на разработването на нов стандарт за КСО. ISO 26000:2010 - *Guidance on social responsibility* (Ръководство за социална отговорност), е публикуван на 1 ноември 2010 г. Той има препоръчителен характер и предвижда хармонизиране в световен мащаб на съответните насоки за частни и обществени организации от всички видове, въз основа на международен консенсус между експертни представители на основните заинтересовани групи (ISO/WG SR), така че да насърчава прилагането на най-добри практики за социална отговорност в световен мащаб.

В подготовката на стандарт ISO 26000:2010 взеха активно участие и експерти от Българският институт за стандартизация. На 04.10.2011 се проведе Кръгла маса “Международният стандарт ISO 26000:2010 - Ръководство за социална отговорност” организиран от Българският институт за приватизация по проект “Усъвършенстване на системата за приватизация в България”, финансиран от Оперативна програма “Развитие на конкурентноспособността на българската икономика”.

Стандарт AA1000

С увеличаване броя на компаниите, които включват в стратегическите си планове социално отговорни практики, се появява необходимостта от разработването на система за отчитане на дейността. От 2003 г. се прилага стандартът за устойчивост AA1000 - всестранно приложим метод за оценяване на устойчивото развитие на компаниите и за засилване на достоверността на докладваната информация по отчетите на КСО дейността на организациите. Това е

¹ <http://www.bgcert.com/bg/question.php?id=13>

² http://www.sa-intl.org/data/n_0001/resources/live/2008StdEnglishFinal.pdf

³ <http://alphaquality.org/catalog/ssu/SA8000.html>

⁴ <http://bsbox.eu/?p=8>

първият стандарт за осигуряване на устойчивост в света.¹

Стандарт GRI

С цел подобряване на отчетността по КСО (за целта са неприложими счетоводните наредби за отчитане на стопанска дейност) от международна НПО, установена в Холандия се разработва „Глобална инициатива за отчетност“ GRI (Global Reporting Initiative). В документа се подчертава, че това е „глобален стандарт за отчитане на устойчивост в света, предназначен за всички организации независимо от техния размер, сектор на дейност и местонахождение.“² Съгласно заложените в документа параметри, GRI за „Отчитането на устойчивото развитие представлява практика за измерване, разпространяване и отчитане на представянето на организацията пред вътрешни и външни заинтересовани лица, по отношение на устойчивото развитие, включващо както положителния, така и отрицателния принос на организацията. „тези отчети съдържат резултатите от постигнатите през отчетния период въздействия, както и „резултати по отношение на ангажиментите, стратегията и ръководния подход на организацията.“ Днес към GRI са присъединени много заинтересовани лица и тя разполага с експерти в много страни по света.³

Представяните корпоративни социални отчети по изискванията на AA1000 и GRI трябва да бъдат заверени за достоверност от независими одитори.

Следователно понятията „корпоративната социална отговорност“ и „корпоративната социална отчетност“ представляват модерни инструменти за

¹

<http://www.accountability.org/images/content/0/7/074/AA1000APS%202008.pdf>

²

http://bg.braunpartners.hu/files/articleUploads/1119/gri_press_release_BG.pdf

³

http://bg.braunpartners.hu/files/articleUploads/1119/gri_handout_BG.pdf

информирани на обществото за приноса на всяка компанията за устойчивото развитие и за участието на компанията в решаването на актуалните социалните проблеми на съвременната международна общност. Ето защо днес е невъзможно българския бизнес да се интегрира в европейската и световната икономика без въвеждането на добрите КСО практики, на корпоративна социално отчетност - стандарти AA1000 и GRI. Това вече е практика за някои български компании.

Принос на неправителствени организации за развитието на корпоративната социална отговорност в България

Роля на българските НПО със социална дейност.

След 1999 г. със стартирането на преговорите за реалното присъединяване на България към ЕС, започват да се създават благоприятни политически, икономически, социални и законови условия за образуването на НПО с идеална цел. Повечето от организациите със социална насоченост, които се създават тогава в нашата страна са подчинени на същите тенденции, както и организациите в страните с дееспособен нестопански сектор.

Инициативата на ООН Глобален договор стартира в страната ни през януари 2003 г. под егидата на президента Г. Първанов. Повече от 120 компании и неправителствени организации в България възприеха и прилагат стратегията на Глобалния договор за зачитане на човешките права, трудовите стандарти и правото на труд, опазването на околната среда и биоразнообразието и борбата с корупцията.⁴

Постепенно нараства броят и се повишава капацитета на НПО в областта на КСО в България. Такива организации са Фондация „Помощ за благотворителността в България“

⁴ <http://www.unglobalcompact.bg/bg/index.php>

(създадена 1995 г.), Български дарителски форум (регистрирана 2004 г.), Фондация "Работилница за граждански инициативи" (регистрирана 2001 г.), Фондация "Щедро сърце" (създадена 2002 г.), сдружение Балкански институт по труда и социалната политика (учредено през септември 2001 г.) и много други. По инициатива на фондация "Щедро сърце" на 19 октомври 2002 година за първи път в България се отбелязва Национален ден на благотворителността¹.

За да се подобри мрежата на Глобалния Договор в България, през 2006 г. бе създадена структура за управление, състояща се от Консултативен Съвет и Секретариат. В периода 2009 - 2010 г. членовете на мрежата разработват институционална рамка за бъдещо организационно развитие и на 10 септември 2010 г. е учредено сдружение „Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН“ от 20 водещи компании и организации, членове на Глобалния Договор на ООН².

Много са инициативите, които НПО организират и провеждат за популяризиране на принципите на КСО в България. Ще споменем само някои от тях, които се провеждат през последните години:

- Българската стопанска камара организира и провежда: международна конференция "Европейският социален модел и предизвикателствата пред България" (02.10.2006 г.)³; семинар на тема „Корпоративната социална отговорност: да поемеш ангажимент за по-добро общество, което „ползваш“ за постигане на своите цели“ (15.12.2011 г.)⁴.

- КТ "Подкрепа" и КНСБ със съдействието на МОТ (04.11. 2011 г.) провеждат международна конференция на тема: "Възстановяване чрез растеж и

заетост – борбата и добрите практики на българските синдикати". Дискутират се синдикални стратегии за изход от кризата и възстановяване на икономиката чрез растеж и заетост.⁵

- Български форум на бизнес лидерите (БФБЛ) за девета поредна година провеждат конкурси за социално отговорни проекти (2011 г.) като разделят компаниите в следните категории: "Инвеститор в обществото", "Инвеститор в околната среда", "Инвеститор в човешкия капитал", "Инвеститор в образованието" и "Маркетинг, свързан с кауза". Предвижда се и специална награда за цялостна социално отговорна политика на малко и средно предприятие⁶.

- За да насърчи приложението „на етични бизнес практики“ и „честни и коректни бизнес отношения“ БФБЛ разработва и през 2002г. предлага Стандарт за бизнес етика, който съдържа „ключовите критерии за разграничаване на «добро» и «лошо» в бизнеса“, и разписва „основните принципи за пазарно поведение.“⁷

- БДФ провежда конкурси за „Най-голям корпоративен дарител“. През 2010 г. и 2011 г. вземат участие 49 номинации разпределени в 7 категории според извършената обществено полезна дейност.⁸

- През 2011 г. стартира международен проект „Правата на децата и бизнес принципите“, за разработване на наръчник с насоки за компаниите за зачитане правата на детето на работното място и извън него.⁹

- ЕС обяви 2012 г. за „Европейска година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията“. Програмата е

¹ <http://www.fame.bg/bg/calendar/28.html>

² <http://www.unglobalcompact.bg/bg/index.php>

³ <http://www.bia-bg.com>

⁴ <http://www.unglobalcompact.bg/>

⁵ http://www.podkrepa.org/content/menu_84.php

⁶ http://www.karieri.bg/karieri/biznes_s_kauza/859586_bulgarskiit_forum_na_biznes_liderite_vruchi/

⁷ <http://www.bblf.bg/initiatives/2/>

⁸ http://www.dfbulgaria.org/2011/nagradi_bdf/

⁹ <http://www.unglobalcompact.bg/>

„предизвикателството пред политиците и заинтересованите лица да подобрят условията за активен и независим живот на възрастните хора” доброволчество, жилищна политика, ИТ услуги или транспорт.” ЕС препоръчва още тази година да се постигнат „осезаеми резултати.”¹

Провежданите от НПО конференции и разработвани проекти спомагат :

- за запознаване и прилагане на КСО, на добрите бизнес практики, така че те да добиват все по-голяма гражданственост и да служат като пример за бизнеса в България;

- КСО по-бързо да проникне и да се превръща все повече в част от фирмената политика и бизнес стратегията на компаниите у нас.

Приложение на КСО от български компани

Със стартирането на Глобалния договор в България много социално отговорни български компании се включват в мрежата заедно с неправителствени организации. Те играят „първостепенна роля за издигането на всеобщите принципи на инициативата и същевременно за доближаване до бизнес стандартите на Европейския съюз и критериите за стопанска дейност в общото европейско икономическо пространство”². Няколко години по-късно също социално отговорни български компании са сред инициаторите на „Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН” - неформално сдружение на компании, неправителствени организации и академични институции, които споделят и активно прилагат принципите на Глобален договор: социално отговорни практики; обменят опит; инициират диалог или партньорства с други заинтересовани страни -

¹ <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=bg>

² <http://www.unglobalcompact.bg/bg/index.php>

Правителството, местните власти, работодателските организации, организациите на гражданското общество и академичните институции. Мрежата на Глобален договор има водеща роля в провеждането на инициативи, обединяващи представители на частния бизнес, неправителствения сектор и агенции на ООН. Сред тях са проекти като: Национален форум Глобален договор +3 Бизнесът срещу корупцията, Насърчаване на предприемачеството; Здравето – споделяната отговорност на бизнеса; Споделяне на добри практики в областта на корпоративната социална отговорност и др.³

Най-ярък пример за приложение на КСО от български компании е участието им в ежегодните конкурси организирани от БДФ и БФБЛ. Например през 2010 г. на проведения конкурс на БДФ за „Най-голям корпоративен дарител”, в категория „Най-голям обем на финансови дарения» призовото място „ бе присъдено на мобилният оператор М-Tel с направени дарения от 707 015 лв. На II-ро място е Аурубис с направени дарения от 526 500 лв.”⁴

Друг пример за приложение на КСО от български компании се демонстрира чрез използване на данните от с извършеният от БДФ сравнителен анализ на данните на НАП за данъчни облекчения, ползвани от фирми за корпоративното дарителство. Резултатите показват увеличение на „размерът на даренията, през 2010 г. (общата декларирана сума е 47 и половин милиона лева) спрямо 2009 г. (малко над 39 милиона лв.). От общо 21 законоопределени получатели на дарения при 6 се наблюдава ръст в размера на полученото дарение.”⁵

³ <http://www.unglobalcompact.bg>

⁴ http://www.dfbulgaria.org/2011/nagradi_bdf/

⁵ БДФ, Преглед на данните от Национална агенция по приходите за дарителите, използвали данъчни облекчения по реда на ЗКПО и ЗДДФЛ за 2009 и 2010 година.

По данни да БДФ „Общият брой на корпоративни дарители през 2010 г. е 8 684, което е около „2 пъти повече в сравнение с 2009 г.“, когато те са били 4 569.

Тези макар и малко на брой примери показват, че социално отговорните български компании съвместно с НПО със социална дейност и държавата полагат съвместни усилия за разясняване на КСО принципите и добрите практики на заинтересованите лица в България. Така, че не е коректно да се говори за самостоятелен принос на НПО или на държавата за популяризиране принципите на КСО сред бизнеса и гражданското общество в България.

Очакванията на гражданското общество и на пазара доведоха до нов, интегриран подход на бизнеса към правенето на пари и подпомагане устойчивото развитие на обществото, т.е. правенето на добро. Все повече фирми в България търсят подходящи и ефективни начини да покажат своята ангажираност към персонала си, опазването на околната среда и други социални проблеми на обществото.

Оценяване на ефективността на корпоративната социална отговорност

Коректно отчитане на разходите по социално отговорни дейности, както и ефекта от приложението на добри КСО практики върху имиджа на фирмата и устойчивото ѝ развитие е много актуална тема.

От началото на новото хилядолетие се увеличава броят на международните компании, които едновременно с годишните счетоводни отчети се отчитат пред обществото как тяхната дейност оказва влияние върху околната среда, какво те допринасят за развитието на обществото и други социално отговорни проблеми. Въведеният GRI корпоративен социален

отчет дава информация за приоритетите и ценностите на компанията, за отношенията ѝ със свързаните с нея организации и социални групи, а така също и за обвързаността с принципите на КСО в дейността на компанията.¹

Системи за оценка и мониторинг на дейността по КСО в България

През 2009 – 2010 г. е разработен регионален проект „Увеличаване на прозрачността и надеждността на практиките на КСО чрез установяване на система за оценка и мониторинг на КСО в новите страни членки на ЕС“ с участието на водещи английски специалисти.² Проектът е осъществен с финансовата подкрепа на Европейската общност, като от българска страна е реализиран от българската мрежа на членовете на Глобалния договор на ООН. Участниците в проекта предлагат измерването на ефективността на КСО на ниво фирма да се извършва чрез приложението на разработена от тях система от 25 индикатора. С тях се оценяват действията и становището на мениджърите по отношение на: техните основни икономически, социални и екологични въздействия; ангажиментите към КСО; наличието на висш персонал с ясни отговорности за КСО; поддържане на система за наблюдение на въздействието върху околната среда; програма за рециклиране; предотвратяване на проблеми със здравословните и безопасни условия на труд; ефективна процедура за жалби; стажантски схеми, за да улесни развитието на умения в рамките на местната общност; оценяване на

¹ Асенов Е., Актуални проблеми относно корпоративната социална отчетност, Университет за национално и световно стопанство, [http://www.unido.org/fileadmin/import/69155_5CSR_R](http://www.unido.org/fileadmin/import/69155_5CSR_Reporting_Emil_Asenov.pdf)

² <http://csr.bg/measuring-csr> Регионален проект „Увеличаване на прозрачността и надеждността на практиките на КСО чрез установяване на система за оценка и мониторинг на КСО в новите страни членки на ЕС“, финансиран от Европейската общност.

основните си доставчици и изпълнители по: - човешки права - здраве и безопасност - антикорупция- екологични практики; ангажменти с практика по "зелени" обществени поръчки; обучаване на персонала в етични мерки по веригата на доставки и др.

По същият проект се препоръчва оценяването на ефективността на КСО на национално ниво да се осъществява с помощта разработените индикатори. Докато оценяването на ефективността на КСО на ниво фирма се предлага да се извършва чрез приложението на система от 25 индикатора, то разработената от експертите Системата за оценяване на ефективността от приложението на КСО на национално ниво включва 18 индикатора. Те са разпределени в 6 области: Държавно управление и политика за КСО; Участие и комуникация на заинтересованите страни по КСО в проценти; Гражданско общество; Околна среда - дейности по КСО в проценти; Персонал в проценти; Прозрачност и бизнес сектор¹. Разработени са: значимост на индикатора, обосновка, определение, критерии, показатели, документация, източници на информация и числови оценки, така че достатъчно точно както на национално ниво така и всяка компания сама да оцени ефективността на дейностите си по КСО.

През 2010 г. GLOBUL публикува първия си доклад за корпоративната социална отчетност. В него се подчертава, че „Докладът е изцяло съобразен с основните принципи и изисквания на Глобалната инициатива за отчетност (GRI), като за 2010 г. постигаме ниво на отчетност В, което означава, че описваме управленския си подход по всички значими аспекти от дейността на GLOBUL и предоставяме данни за повече от 20 индикатора.”²

¹ <http://csr.bg/measuring-csr>

² Доклад по корпоративна отчетност 2010 GLOBUL

http://www.globul.bg/images/GLOBUL_CR_Report_2010.pdf

Мениджърите на фирмите започват да осъзнават, че включването на КСО в стратегическите планове на компаниите гарантира едновременна полза на фирмата и на обществото. Приложението на КСО дейности подобрява репутацията и допринася за повишаване на доверието на обществото в търговската марка на фирмата, което стимулира търсенето на продукцията им.

Заклучение:

В условията на финансова и икономическа криза е вероятно в обществото да съществуват песимистични очакванията за осъществяването и развитието на КСО дейности от компаниите. Практиката показва, че това не е така. Много от компаниите в България в областта на телекомуникациите и във финансовият бизнес, вече залагат в стратегическите си планове и програми за развитието и усъвършенстването на КСО дейности.

У нас, въпреки кризата, налице е желание на бизнеса, на неправителствения сектор и на българското правителство да задълбочат усилията си за развитие и популяризиране на КСО. За това говорят продължаването на активно осъществяване на проекти в тази област, приемането на национална Стратегията за КСО за периода 2009 – 2013 г. и плановете за нейното осъществяване, подкрепата която продължават да оказват компаниите в областта на социалните грижи, здравеопазването, образованието, екологията, спорта и други области.

Използвана литература:

1. Агенция „Алфа Рисърч“, 2006 г., <http://www.unglobalcompact.bg/publication/files/bg/CSRBG.pdf>
2. Асенов Е., Актуални проблеми относно корпоративната социална отчетност, УНСС, http://www.unido.org/fileadmin/import/69155_5CSR_Reporting_Emil_Asenov.pdf
3. БДФ, Преглед на данните от Национална агенция по приходите за дарителите, използвали данъчни облекчения по реда на ЗКПО и ЗДДФЛ за 2009 и 2010 година. http://www.dfbulgaria.org/2011/dariteli_oblekchenia_par_2009_2010/, Септ. 2011.
4. Братоева Л., Правна рамка и възможности за подобряване организацията на дейностите в НПО, http://www.aksyst.com:8081/AgoraOpac/Uploads/Pravna_ramka_T-tshe_LB.pdf /
5. Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН” <http://www.unglobalcompact.bg/publication/files/bg/CSR%20BG.pdf>, 2006
6. Доклад по корпоративна отговорност 2010 GLOBUL http://www.globul.bg/images/GLOBUL_CR_Report_2010.pdf
7. Иванов А., Законодателно уреждане на закрилата на майчинството и първи мерки за асърчаване на раждаемостта у нас до Втората световна война, 2008, <http://www.ncsedi.government.bg/page.php>
8. Информационен портал на НПО в България: <http://www.ngobg.info/>
9. Кабакчиева и др., Дарителството в съвременна България. Антология, София, 2011
10. Николова В., Дарителство и дарителски фондации в България 1878 - 1915: Законови актове и административни разпоредби, Изд. Съюз на българските фондации и сдружения, 1997
11. Пожаревска Р., Организациите с нестопанска цел в процеса на присъединяване към европейската общност, Научни трудове, УНСС, т.1, 2005
12. Проект “Ускоряване прилагането на практики на КСО в новите страни членки на Европейския съюз и страните кандидатки като средство за хармонизация, конкурентноспособност и социално сближаване” http://www.undp.bg/uploads/documents/2457_838_en.pdf
13. Регионален проект „Увеличаване на прозрачността и надеждността на практиките на КСО чрез установяване на система за оценка и мониторинг на КСО в новите страни членки на ЕС”, <http://csr.bg/measuring-csr>
14. Стоянова Р., Дарителството в България - практики и сфери на изява (1878-1944), Политики, 2011, бр. 9.
15. Съобщение на Европейската комисия от март 2006 г. “Прилагане на партньорство за растеж и работни места: да направим Европа пример за подражание за прилагане на корпоративна социална отговорност.”
16. Христов С., Социална отговорност на организацията, Сита Мениджмънт Консулт ООД, <http://www.novavizia.com/6402.html>
17. <http://alphaquality.org/catalog/ssu/SA8000.html>
18. http://bg.braunpartners.hu/files/articleUploads/1119/gri_handout_BG.pdf
19. <http://bg.wikipedia.org>
20. <http://bsbox.eu/?p=8>
21. http://bulgarian-kuber.blogspot.com/2006/03/blogpost_114261659677172015.html
22. <http://csr.bg>
23. <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=bg>
24. <http://sitebulgarizaedno.com>
25. <http://www.accountability.org/images/content/0/7/074/AA1000APS%202008.pdf>
26. <http://www.bbif.bg/initiatives/2/>
27. <http://www.bgcert.com/bg/question.php?id=13>
28. http://www.bgsever.info/br-20_2008/stranici/str-11.htm
29. <http://www.bia-bg.com>
30. http://www.dfbulgaria.org/2011/nagradi_bdf/
31. <http://www.fame.bg/bg/calendar/28.html>
32. <http://www.ilo.org/budapest/countries-covered/bulgaria/lang-en/index.htm>
33. http://www.karieri.bg/karieri/biznes_s_kauza/859586
34. http://www.podkrepa.org/content/menu_84.php
35. http://www.rilamonastery.pmg-blg.com/Home_page_bg.htm
36. http://www.sa-intl.org/_data/n_0001/resources/live/2008StdEnglishFinal.pdf
37. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=600>
38. <http://www.unglobalcompact.bg>
39. www.bulnao.government.bg/files/_bg/Zaetost-mladez02-05.doc
40. www.mlsp.government.bg/bg/integration/relations/ilo/motbg.doc/